

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία

Β΄ Γυμνασίου

Θεματική ενότητα:

Ομήρου, «Ιλιάδα» Ζ 369 - 529

Τίτλος:

«Ένα αντιπολεμικό έργο»

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ-ΚΥΡΙΑΚΗ ΜΠΙΤΖΕΛΕΡΗ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2013

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας,

Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Ένα αντιπολεμικό έργο

Δημιουργός

Παναγιώτα - Κυριακή Μπιτζελέρη

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία

(Προτεινόμενη) Τάξη

Β΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Ιούλιος 2013

Διδακτική/Θεματική Ενότητα

Ομήρου, «Ιλιάδα» Ζ 369-529: «Ο Έκτορας στην Τροία».

Διαθεματικό

Όχι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

—

Χρονική διάρκεια

7 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής, διάδρομοι σχολείου.

II. Εικονικός χώρος: ιστολόγιο / ιστοσελίδα τάξης.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για το παρόν σενάριο χρειάζεται οι μαθητές και ο διδάσκων να είναι εξοικειωμένοι με την πλοήγηση στο διαδίκτυο και τα λογισμικά επεξεργασίας κειμένου και παρουσίασης, καθώς και με την εργασία σε ομάδες. Το σχολείο θα πρέπει να διαθέτει εργαστήριο πληροφορικής με σύνδεση στο διαδίκτυο ή εναλλακτικά τέσσερις με πέντε φορητούς υπολογιστές, καθώς και δυνατότητα προβολής σε κεντρική οθόνη [διαδραστικό πίνακα (SmartBoard) ή βιντεοπροβολέα]. Ο διδάσκων θα πρέπει να έχει δημιουργήσει μια ιστοσελίδα ή ένα ιστολόγιο για το μάθημά του, όπου οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να αναρτούν τη δουλειά τους και να συζητούν ασύγχρονα, εφόσον προκύπτει αντίστοιχη ανάγκη. Τέλος, είναι απαραίτητο, έστω και εν συντομία, να έχει προηγηθεί ανάλυση των βασικών θεματικών αξόνων του αποσπάσματος, οι οποίοι ωστόσο θα τύχουν (σύντομης) υπενθύμισης με καθοδηγούμενες ερωτήσεις του διδάσκοντος στην αρχή της Α΄ Φάσης του σεναρίου.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

Το παρόν σενάριο αντλεί υλικό (σκίτσο) και την ιδέα της παρατήρησης και του συσχετισμού του πίνακα και του σκίτσου με το ιλιαδικό κείμενο [από το σενάριο](#) του Αντώνη Κουντούρη, φιλολόγου εκπαιδευτικού στο Γυμνάσιο Καλυθιών Ρόδου, που βρίσκεται αναρτημένο στο [Educartoon](#), και αφορά τους στίχους της ραψωδίας Ζ 369-529 της «Ιλιάδας» του Ομήρου, που διδάσκεται στο πλαίσιο του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας στη Β΄ Γυμνασίου.

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο παρόν σενάριο γίνεται προσπάθεια να «αναγνώσουν» οι μαθητές το συγκεκριμένο απόσπασμα του ομηρικού έπους τόσο ως πολεμικό κείμενο όσο και ως

αντιπολεμικό, να προβληματιστούν και να κουβεντιάσουν τις διαφορετικές οπτικές γωνίες που προκύπτουν στην ανάγνωση ενός κειμένου. Κατόπιν, γίνεται προσπάθεια συσχέτισης της τέχνης του λόγου με άλλες μορφές τέχνης, όπως η ζωγραφική και το σκίτσο, αλλά και της τέχνης του λόγου ανάμεσα σε διαφορετικά κειμενικά είδη, όπως το έπος, η ποίηση και το διήγημα. Οι μαθητές γίνονται κριτικοί παρατηρητές και συνειδητοποιούν τόσο τη διπλή όψη των πραγμάτων όσο και την επιρροή του θέματος «Πόλεμος-Ειρήνη» στη ζωή του ανθρώπου και, κατ' επέκταση, και στην τέχνη. Οι ΤΠΕ βοηθούν τον μαθητή να προσεγγίσει τη γνώση, να την επεξεργαστεί, να τη μετασχηματίσει, εμπλουτίζοντας ή/και διαφοροποιώντας την, αλλά και να παραγάγει τη δική του πληροφορία.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Στόχος στο παρόν σενάριο είναι να μεταβούν οι μαθητές από την παθητική πρόσληψη έτοιμων πληροφοριών στη διερεύνηση και τη διατύπωση προσωπικής άποψης (Τσάφος, 2004). Επίσης, η διδασκαλία μετατρέπεται σε «ένα επικοινωνιακό γεγονός, όπου εκπαιδευτικοί και μαθητές επιχειρούν να οργανώσουν και να διεξαγάγουν διαδικασίες που έχουν ως στόχο την απόκτηση, την τροποποίηση και την αποδόμηση αντιλήψεων, στάσεων και πρακτικών μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα, μέσα σε ένα διδακτικό περιβάλλον που επιτρέπει τη συμμετοχή, την επιλογή και την απόφαση» (Κοσσυβάκη, 2003, 29-30). Οι μαθητές καλούνται –με συνεργάτη τους τον καθηγητή (Vygotsky)– να παρατηρήσουν και να εντοπίσουν πληροφορίες και να παραγάγουν το δικό τους υλικό ενισχύοντας περισσότερο του ενός είδη νοημοσύνης (κατά Gardner, 1983).

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να κατανοήσουν την ύπαρξη διαφορετικών «αναγνώσεων», οπτικών ενός κειμένου.
- Να αναπτύξουν την παρατηρητικότητα τους.
- Να εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές και να συσχετίζουν γενικότερα κείμενο – σκίτσο – πίνακα ζωγραφικής.
- Να έρθουν σε επαφή με άλλες μορφές τέχνης (ζωγραφική, σκίτσο).
- Να διαμορφώσουν άποψη για θέματα όπως ειρήνη – πόλεμος – ανθρώπινα δικαιώματα, ζωή – θάνατος, ιδανικά, και να την τεκμηριώσουν με επιχειρήματα.
- Να συνδέουν παλαιά και νέα γνώση, κατανοώντας την εξέλιξη, τη μετατόπισή τους (αυτογνωσία).

Γνώσεις για τη γλώσσα

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να δημιουργήσουν οι ίδιοι πολυτροπικά κείμενα, με σκοπό να μεταφέρουν ένα μήνυμα.
- Να εξοικειωθούν με διάφορα κειμενικά είδη (κείμενο, αφίσα), με διάφορα είδη λόγου (έπος, διήγημα, ποίηση) και με διάφορες μορφές τέχνης (ζωγραφική, σκίτσο).
- Να ανακαλύπτουν το μήνυμα ενός έργου τέχνης.

Γραμματισμοί

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να παρατηρούν και να στέκονται κριτικά απέναντι σε μια πληροφορία ή σε ένα κείμενο ή σε ένα οποιοδήποτε έργο τέχνης.
- Να ακούν αντίθετες απόψεις, να αντικρούουν ή να επιδοκιμάζουν με επιχειρήματα και εντέλει να διαμορφώνουν και να αναπτύσσουν τη δική τους άποψη γραπτώς ή προφορικά.
- Να εφαρμόζουν οδηγίες.

- Να παίρνουν πρωτοβουλίες.
- Να διαχειρίζονται ηλεκτρονικές πηγές και να αξιοποιούν το υλικό όπως τους εξυπηρετεί.
- Να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο, για να έρθουν σε επαφή με διάφορα είδη τέχνης.

Διδακτικές πρακτικές

Επιδιώκεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να συνεργάζονται αρμονικά στις ομάδες τους.
- Να αναθέτουν ρόλους και «αποστολές» τις οποίες θα διεκπεραιώνουν με συνέπεια και υπευθυνότητα.
- Να δείχνουν σεβασμό στη «δουλειά» των άλλων και στη διαδικασία του μαθήματος συνολικά.
- Να παίρνουν πρωτοβουλίες και να αυτενεργούν.
- Να εκφράζουν τη γνώμη τους αλλά και να ακούν τη γνώμη των άλλων.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι σε θέματα τέχνης δεν επιδιώκεται απαραίτητα η σύγκλιση των απόψεων, αλλά και ο εποικοδομητικός διάλογος και ο προβληματισμός, που θα οδηγήσουν σε διεύρυνση των οριζόντων.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας αποτελεί ευκαιρία για πολλαπλές αναγνώσεις του εκάστοτε κειμένου. Στην παρούσα ενότητα, λοιπόν, υπάρχει άπλετος «χώρος» για να συζητηθεί εάν ένα κατά βάση πολεμικό –ως προς το περιεχόμενό του– έπος μπορεί να περιέχει αρκετές και «δυνατές» ειρηνικές στιγμές και κατά πόσο αυτή η αντίθεση είναι αρκετή ή ικανή να μας επιτρέπει να μιλήσουμε για αντιπολεμικό τελικά έπος. Είναι προφανές ότι σκοπός δεν είναι να χαρακτηρίσουν οι μαθητές με απόλυτη βεβαιότητα τη μία ή την άλλη άποψη ως ορθή, αλλά να

προβληματιστούν, να εκφραστούν αντικρουόμενες απόψεις, να «δουν» όλοι τις διαφορετικές οπτικές γωνίες και τα μηνύματα που πολλές φορές προκύπτουν από την ύπαρξη αντιθέσεων και εντέλει να διευρυνθούν οι ορίζοντες και να καλλιεργηθεί η διαλλακτικότητα. Επιπλέον, με το παρόν σενάριο επιδιώκεται να «παντρευτεί» η τέχνη του λόγου με την τέχνη της ζωγραφικής και του σκίτσου και να συνειδητοποιήσουν κατ' επέκταση οι μαθητές πως η λογοτεχνία, και το έπος ειδικότερα, δεν είναι ένα ακόμη σχολικό μάθημα, αλλά μεταφέρει προβληματισμούς άρρηκτα συνδεδεμένους με τη ζωή και την καθημερινότητα ακόμα και του σύγχρονου ανθρώπου. Με αυτόν τον τρόπο, η διαχρονικότητα αυτών των ζητημάτων καθίσταται προφανής. Το σενάριο μπορεί να εφαρμοστεί και ως ευκαιρία για να προκύψει υλικό για τη γιορτή της Παγκόσμιας Ημέρας των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (1^η Δεκεμβρίου) ή απλώς για την καμπάνια ευαισθητοποίησης με αντίστοιχο θέμα.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Οι στίχοι 369-529 της ραψωδίας Ζ αποτελούν μέρος της διδακτέας ύλης. Στους στόχους της ενότητας, μάλιστα, αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι στο συγκεκριμένο απόσπασμα οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να γνωρίσουν βασικές αξίες του ηρωικού κώδικα (τιμή, αιδώς, ανδρεία, χρέος προς την πατρίδα κτλ.) και τον ρόλο τους στη συμπεριφορά και τη στάση ζωής του ομηρικού ήρωα.
- Να απολαύσουν μια τρυφερή οικογενειακή στιγμή, που αποτελεί αλλαγή του πολεμικού σκηνικού και ένα συγκινητικό διάλειμμα μέσα στον όλεθρο του πολέμου, εκτιμώντας παράλληλα την τέχνη με την οποία ο ποιητής μεταπλάθει ένα καθαρά ηρωικό πολεμικό έπος σε αντιπολεμική διαμαρτυρία.
- Να κατανοήσουν το περιεχόμενο του *ομηρικού ανθρωπισμού*, γνωρίζοντας τις ανθρώπινες πλευρές των ιλιαδικών ηρώων.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στο παρόν σενάριο οι μαθητές χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ για να προσεγγίσουν τη γνώση. Με την πλοήγησή τους στο διαδίκτυο εντοπίζουν έργα τέχνης, τα οποία κατόπιν επεξεργάζονται με τον τρόπο που υποδεικνύεται από τα Φύλλα Εργασίας και τον διδάσκοντα. Οι ΤΠΕ δίνουν την ευκαιρία να γνωρίσουν έργα τέχνης και, συνεπώς, να αναπτύξουν την *οπτική νοημοσύνη* (κατά Gardner). Στη συνέχεια, με τη βοήθεια των ΤΠΕ δημιουργούν οι ίδιοι το υλικό τους ως ενεργά υποκείμενα, προκειμένου να επικοινωνήσουν την άποψή τους σε άλλους. Επιπρόσθετα, δίνεται η ευκαιρία για πιο ενεργή συμμετοχή στις μαθησιακές διαδικασίες ακόμη και των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες, εφόσον η διδασκαλία παύει να είναι μια ακόμη διάλεξη του καθηγητή, αλλά το αποτέλεσμα συνεργασίας των μαθητών με την καθοδήγηση και τον συντονισμό του διδάσκοντος.

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου:

-[Αντώνης Σαμαράκης, «Το Ποτάμι»](#). Πρόκειται για τον πρώτο υπερσύνδεσμο στο τέλος του κειμένου από το Πρόσθετο ψηφιακό υλικό στο πλαίσιο του ψηφιακού εμπλουτισμού σχολικών βιβλίων από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Για [το ίδιο διήγημα](#), βλ. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ΄ Λυκείου [βλ. και στο τέλος του σεναρίου, [Παράρτημα](#)]

-[Γιάννης Μαγκλής, «Γιατί:»](#) [βλ. και στο τέλος του σεναρίου, [Παράρτημα](#)].

Ομηρικά Έπη: «Ιλιάδα» Β΄ Γυμνασίου, [Ζ 369-529](#).

Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Λειβαδίτης, Τ. [«Αν θες να λέγεσαι άνθρωπος»](#). Στο *Ποίηση* Ι. ²1979. Αθήνα: Κέδρος (Το ποίημα περιλαμβάνεται και στην ποιητική συλλογή «Ο άνθρωπος με το ταμπόρλο». [¹1956] 2009. Αθήνα: Κέδρος) [*«Ludus Literarius»*] - ιστολόγιο για τις

Τέχνες και τα Γράμματα]. Για το ίδιο κείμενο, βλ. [εδώ](#) και [εδώ](#) [βλ. και στο τέλος του σεναρίου, [Παράρτημα](#)].

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Φωτογραφίες/ Εικόνες

Μιχάλης Κουντούρης, [Αντιπολεμικό σκίτσο](#) [πηγή: “Educartoon” – Η Γελοιογραφία στην Εκπαίδευση] [βλ. και στο τέλος του σεναρίου, [Παράρτημα](#)].

Νίκος Εγγονόπουλος, [«Έκτορ και Ανδρομάχη»](#) 1969, λάδι σε καμβά. Συλλογή Ε. Εγγονοπούλου [Ψηφιακό Σχολείο] [βλ. και στο τέλος του σεναρίου, [Παράρτημα](#)].

Ιστοσελίδες

Κουντούρης, Α. Διδακτικό σενάριο: [Όμηρος, «Ιλιάδα», ραψωδία Ζ 369-529](#) [“Educartoon” – Η Γελοιογραφία στην Εκπαίδευση].

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α΄ Φάση (4 διδακτικές ώρες)

Οι μαθητές χωρίζονται σε πέντε ομάδες και ο διδάσκων διαβάζει ο ίδιος το απόσπασμα της ραψωδίας Ζ στίχοι 369-529 και τους ζητά να γράψουν αυθόρμητα τρεις σκέψεις και δύο ερωτήσεις που αφορούν τα όσα άκουσαν. Στη συνέχεια, απευθύνει στην ολομέλεια συγκεκριμένες ερωτήσεις, προκειμένου αφενός να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι μαθητές θυμούνται κάποια βασικά στοιχεία της ανάλυσης (που έχει προηγηθεί) και αφετέρου να εστιάσουν την προσοχή τους στην οικογένεια του Έκτορα και στη διαφορετική στάση Ανδρομάχης-Έκτορα στο θέμα της μάχης. Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις είναι οι ακόλουθες:

1. Ποια είναι η επιχειρηματολογία της Ανδρομάχης και ποια του Έκτορα; Ποιες διαφορές εντοπίζονται;
2. Ποιος είναι ο ρόλος του Αστυνάκτα στο απόσπασμα; Τι κατορθώνεται με την παρουσία του;

3. Πώς χαρακτηρίζετε τον Έκτορα ως σύζυγο, ως πολεμιστή και ως πατέρα; Εντοπίζετε αντιφατικά χαρακτηριστικά;

Οι μαθητές απαντούν και ο διδάσκων κρατά στον πίνακα τους βασικούς άξονες των απαντήσεων με λέξεις – κλειδιά. Αναμένεται στο σημείο αυτό μια πρώτη αναφορά στα θέματα *ειρήνη – πόλεμος, γυναίκα – άντρας, σύζυγος – πολεμιστής, οικογένεια, ηρωικός θάνατος – οικογενειακή ζωή κλπ.*

Στη συνέχεια, δίνεται η οδηγία στους μαθητές να εντοπίσουν στο ιστολόγιο της τάξης τους το όνομα της ομάδας τους, να ανοίξουν και να επεξεργαστούν [το αντίστοιχο Φύλλο Εργασίας](#). Η κάθε ομάδα έχει ως αποστολή να εντοπίσει στο διαδίκτυο ένα έργο τέχνης (πίνακας, σκίτσο, ποίημα και δύο διηγήματα) και κατόπιν να τα επεξεργαστεί σημειώνοντας το κεντρικό θέμα, τις ομοιότητες και τις διαφορές από το ιλιαδικό κείμενο, τις πιθανές αντιφάσεις που προκύπτουν και τον πιθανό τρόπο συσχετισμού του με το συγκεκριμένο απόσπασμα της ραψωδίας Ζ. Σε αυτήν τη φάση, αναμένεται οι μαθητές να πλοηγηθούν στο διαδίκτυο σε καθορισμένους τόπους, να εντοπίσουν το υλικό που ζητείται και κατόπιν, αφού το παρατηρήσουν / διαβάσουν προσεκτικά, να εστιάσουν στις αντιφάσεις που αφορούν το θέμα «πόλεμος–ειρήνη». Οι ομάδες δουλεύουν συνεργατικά, προκειμένου να παραγάγουν μια ενιαία απάντηση, και αυτό βοηθά να ακουστούν πολλές απόψεις μεν, αλλά στο τέλος αυτές να συγκεραστούν σε μία ενιαία τοποθέτηση. Στο τέλος της φάσης αυτής, οι απαντήσεις παρουσιάζονται στην ολομέλεια –με ταυτόχρονη παρουσίαση του πίνακα, του σκίτσου και ανάγνωση των διηγημάτων αντίστοιχα– και οι ομάδες δέχονται ερωτήσεις τόσο από τους συμμαθητές τους όσο και από τον διδάσκοντα, προκειμένου να ανοίξει συζήτηση, να ακουστούν οι διαφορετικές οπτικές και να έρθουν όλοι οι μαθητές σε επαφή με όλα τα έργα τέχνης.

Η αξιολόγηση κατά τη διάρκεια της Α΄ Φάσης προκύπτει διαμορφωτικά. Ο διδάσκων αξιολογεί τις απαντήσεις των μαθητών σε όλη τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας και τις παρουσιάσεις τους στην ολομέλεια.

Β΄ Φάση (3 διδακτικές ώρες)

Στη Β΄ Φάση οι μαθητές καλούνται να βρουν στο ιστολόγιο της τάξης τους το [2^ο κοινό Φύλλο Εργασίας](#) και να ακολουθήσουν τις οδηγίες που αναγράφονται σε αυτό. Συνεπώς, θα δημιουργήσουν ένα πολυτροπικό κείμενο της επιλογής τους (αφίσα, σκίτσο, βίντεο, τραγούδι, γελοιογραφία, βίντεο κλπ.) με θέμα «Ειρήνη vs Πόλεμος». Στόχος είναι να χρησιμοποιηθεί το παραγόμενο υλικό για την ευαισθητοποίηση των συμμαθητών τους για το θέμα –άρα θα αναρτηθεί στους διαδρόμους του σχολείου ή/και θα προβληθεί σε κάποια γιορτή. Εφόσον συμπέσει χρονικά, μια καλή ευκαιρία παρουσιάζεται την 1^η Δεκέμβρη, Παγκόσμια Ημέρα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Οι μαθητές σε κάθε περίπτωση θα κάνουν την παρουσίασή τους στην ολομέλεια της τάξης, με βάση την οποία και θα αξιολογηθούν. Ο διδάσκων μπορεί, μεταξύ άλλων, να ρωτήσει:

- Εάν άλλαξε η άποψη που είχαν σχηματίσει ως τώρα για τον Έκτορα και πώς διαμορφώθηκε τώρα («πίστευα ότι... αλλά τώρα πιστεύω...»).
- Εάν τελικά θεωρούν αντιπολεμικό το μήνυμα της ραψωδίας Ζ.
- Εάν εντόπισαν κάποιον άλλον πίνακα ή σκίτσο ή κείμενο που να τους άρεσε κατά τη διάρκεια της έρευνάς τους στο διαδίκτυο για τη δημιουργία του πολυτροπικού κειμένου της Β΄ Φάσης.
- Ποιες νέες ιδέες/γνώσεις αποκόμισαν, που διεύρυναν τον τρόπο σκέψης τους.
- Εάν λειτούργησαν αποτελεσματικά ως ομάδα, τι βοήθησε, τι δυσκόλεψε.
- Εάν ήταν σαφείς οι οδηγίες στα Φύλλα Εργασιών.

Και τελειώνοντας κρίνεται σκόπιμο να τους ζητήσει να γράψουν τρεις σκέψεις και δύο ερωτήσεις (όπως είχαν κάνει και στην αρχή της Α΄ Φάσης), με σκοπό να συνδέσουν παλαιά και νέα γνώση/άποψη.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο Εργασίας Α΄ Φάσης

Ομάδα «Πίνακας»

Αφού εντοπίσετε τον πίνακα του Ν. Εγγονόπουλου με τίτλο [«Έκτωρ και Ανδρομάχη»](#), να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις. Να γράψετε την απάντησή σας σε αρχείο επεξεργασίας κειμένου ή παρουσίασης και να το αποθηκεύσετε στο ιστολόγιο της τάξης σας με το όνομα της ομάδας σας.

1. Τι παρατηρείτε στον πίνακα; Εστιάστε στα σώματα και στο φόντο.
2. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές εντοπίζετε στην ομηρική αφήγηση και τον πίνακα;
3. Πώς θα μπορούσε να συσχετιστεί ο πίνακας με την ομηρική αφήγηση;

Να παρουσιάσετε το υλικό σας στην ολομέλεια.

Ομάδα «Σκίτσο»

Αφού μελετήσετε το ακόλουθο [σκίτσο](#), να απαντήσετε στις παρακάτω ερωτήσεις. Να γράψετε την απάντησή σας σε αρχείο επεξεργασίας κειμένου ή παρουσίασης και να το αποθηκεύσετε στο ιστολόγιο της τάξης σας με το όνομα της ομάδας σας.

1. Τι παρατηρείτε στο σκίτσο; Εστιάστε αφενός στα αντικείμενα και αφετέρου στο κράνος.
2. Ποιο θεωρείτε ότι είναι το κεντρικό θέμα του; Υπάρχει αντίφαση και ποια;
3. Πώς θα μπορούσε να συσχετιστεί το σκίτσο με την ομηρική αφήγηση;

Να παρουσιάσετε το υλικό σας στην ολομέλεια.

Ομάδα «Κείμενο Σαμαράκη»

Αφού διαβάσετε το διήγημα [«Το Ποτάμι» του Α. Σαμαράκη](#) (πρόκειται για τον πρώτο υπερσύνδεσμο στο τέλος του κειμένου), να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις. Να γράψετε την απάντησή σας σε αρχείο επεξεργασίας κειμένου ή παρουσίασης και να το αποθηκεύσετε στο ιστολόγιο της τάξης σας με το όνομα της ομάδας σας:

1. Ποιο είναι, κατά τη γνώμη σας, το κεντρικό θέμα του; Εστιάστε αφενός στην ιστορία / την πλοκή και αφετέρου στο μήνυμα που προκύπτει από αυτή.
2. Πώς θα μπορούσε να συσχετιστεί το διήγημα αυτό με την ομηρική αφήγηση;

Να παρουσιάσετε το υλικό σας στην ολομέλεια.

Ομάδα «Ποίημα Λειβαδίτη»

Αφού διαβάσετε το ποίημα [«Αν θες να λέγεσαι άνθρωπος» του Τ. Λειβαδίτη](#), να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις. Να γράψετε την απάντησή σας σε αρχείο επεξεργασίας κειμένου ή παρουσίασης και να το αποθηκεύσετε στο ιστολόγιο της τάξης σας με το όνομα της ομάδας σας:

1. Ποιο είναι, κατά τη γνώμη σας, το κεντρικό θέμα του; Εστιάστε αφενός στις εικόνες που περιγράφονται και αφετέρου στο μήνυμα που μεταδίδεται.
2. Πώς θα μπορούσε να συσχετιστεί το διήγημα αυτό με την ομηρική αφήγηση;

Να παρουσιάσετε το υλικό σας στην ολομέλεια.

Ομάδα «Κείμενο Μαγκλή»

Αφού διαβάσετε το διήγημα [«Γιατί;» του Γ. Μαγκλή](#), να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις. Να γράψετε την απάντησή σας σε αρχείο επεξεργασίας κειμένου ή παρουσίασης και να το αποθηκεύσετε στο ιστολόγιο της τάξης σας με το όνομα της ομάδας σας:

1. Ποιο είναι, κατά τη γνώμη σας, το κεντρικό θέμα του; Εστιάστε αφενός στην ιστορία / την πλοκή και αφετέρου στο μήνυμα που προκύπτει από αυτή.
2. Πώς θα μπορούσε να συσχετιστεί το διήγημα αυτό με την ομηρική αφήγηση;

Να παρουσιάσετε το υλικό σας στην ολομέλεια.

Κοινό Φύλλο Εργασίας Β΄ Φάσης

Να φτιάξετε ένα πολυτροπικό κείμενο της επιλογής σας (αφίσα, σκίτσο, γελοιογραφία, βίντεο, ζωγραφικό σχέδιο, τραγούδι κλπ.) με θέμα «Ειρήνη vs Πόλεμος», για να χρησιμοποιηθεί στην καμπάνια ευαισθητοποίησης που διοργανώνεται από το σχολείο σας με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ανθρώπινων Δικαιωμάτων. Το υλικό, αφού παρουσιαστεί στην ολομέλεια, αναρτάται στους διαδρόμους του σχολείου.

Ζ. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Με αφορμή το παρόν σενάριο οι μαθητές μπορούν να επισκεφτούν οργανώσεις, όπως η [Διεθνής Αμνηστία](#) ή μουσεία, όπως το Πολεμικό Μουσείο. Είναι ευκαιρία, επίσης, να παρακολουθήσουν οι μαθητές την προβολή ταινίας με αντιπολεμικό περιεχόμενο ή να προγραμματίσουν την παρακολούθηση μιας θεατρικής παράστασης με σχετικό θέμα.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το παρόν σενάριο προσπαθεί να συγκεράσει το ιλιαδικό κείμενο με άλλες μορφές τέχνης, όπως η ζωγραφική, η σύγχρονη ποίηση και πεζογραφία και το σκίτσο, και μέσω ποικίλων δραστηριοτήτων να οδηγήσει τα παιδιά στην αμφισβήτηση της κρατούσας αντίληψης, στην «ανακάλυψη» διαφόρων οπτικών γωνιών και τελικώς στη δημιουργία τεκμηριωμένης προσωπικής τοποθέτησης. Υπάρχει το ενδεχόμενο ο διδάσκων να διαφωνεί με την επιλογή του συγκεκριμένου υλικού που δίδεται προς αντιπαραβολή, αλλά ασφαλώς υπάρχει η ευελιξία να επιλέξει εξ ολοκλήρου ή ενμέρει δικό του υλικό. Είναι πιθανό, επίσης, το ποίημα να δυσκολέψει την αντίστοιχη ομάδα από άποψη έκτασης και ανάλυσης. Σε αυτήν την περίπτωση, θα μπορούσε να επιλεγεί ένα μέρος αυτού. Το ίδιο μπορεί να ισχύει και για τις ομάδες των διηγημάτων. Μια πρόταση εδώ θα ήταν να δοθεί ένας επιπλέον πίνακας για ανάλυση στις πρώτες ομάδες, ώστε να υπάρξει «ισότητα» ή να αντικατασταθεί το εκτενέστερο διήγημα με ένα τραγούδι με αντιπολεμικό περιεχόμενο. Μια ακόμη δυσκολία που ενδεχομένως παρουσιαστεί είναι η αδυναμία των μαθητών να εστιάσουν σε συγκεκριμένα σημεία στη σύγκριση που τους ζητείται. Εδώ ο διδάσκων μπορεί να βοηθήσει με κατευθυνόμενες και πιο εστιασμένες ερωτήσεις –καθώς ο ίδιος γνωρίζει και το επίπεδο της τάξης του– αλλά και να τονίσει την οδηγία «Εστιάστε...» που δίνεται στις εκφωνήσεις των αντίστοιχων δραστηριοτήτων.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δημητρακοπούλου, Α. 1998. «Σχεδιάζοντας εκπαιδευτικά λογισμικά - Από τις εμπειρικές προσεγγίσεις στη διεπιστημονική θεώρηση», *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 100 & 101, σσ. 114-123 & 95-103.

Gardner, H. 1983. *Frames of mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.

Harvard Graduate School of Education: “Project ZERO – Visible Thinking” [Educational research group at the Harvard Graduate School of Education composed of multiple, independently-sponsored research projects].

<http://www.pz.harvard.edu/>

[27/06/2013]

Κοσσυβάκη, Φ. 2003. *Εναλλακτική Διδακτική. Προτάσεις για τη Μετάβαση από τη Διδακτική του Αντικειμένου στη Διδακτική του Ενεργού Υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg.

Κουντούρης, Α. *Διδακτικό σενάριο: «Όμηρος, Ιλιάδα, ραψωδία Z 369-529»*.

<http://www.educartoon.gr/lessons/%CF%81%CE%B1%CF%88%CF%89%CE%B4%CE%AF%CE%B1-%CE%B6/>

[07/07/2013]

Κουτσογιάννης, Δ. 2007. *Πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού νέων εφηβικής ηλικίας και (γλωσσική) εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/ict/teens/index.html

[27/06/2013]

Τσάφος, Β. 2004. *Η διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας και Γλώσσας. Για μια εναλλακτική μαθητεία στον αρχαίο κόσμο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Φουντοπούλου, Μ.-Ζ. 2006. «Αρχές Μάθησης και καλλιέργεια της κριτικής σκέψης: εφαρμογή στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών». Στο *Πρακτικά του Ελληνικού*

Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: «Κριτική, Δημιουργική, Διαλεκτική Σκέψη στην Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη». Αθήνα: Ατραπός, 58-73.

http://www.elliepek.gr/documents/3o_synedrio_eisigiseis/fountopoulou.pdf

Vygotsky, L. S. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge MA: Harvard University Press.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Νίκος Εγγονόπουλος, «Έκτωρ και Ανδρομάχη» 1969, λάδι σε καμβά.
Συλλογή Ε. Εγγονοπούλου.

2. Μιχάλης Κουντούρης, Αντιπολεμικό σκίτσο.

Γιατί;

(διήγημα)

Από τη συλλογή διηγημάτων *Δεν υπάρχουν αμαρτωλοί* (1956) Γ. Μαγκλή

Σουρούπωνε και η μάχη που είχε αρχίσει σύναυγα* κόπασε πια. Λίγη ώρα πριν έπεφτε ακόμη αραιό λιανοντούφεκο. Κάποιος θερμόαιμος χτυπούσε στο πείσμα του οχτρού.

Όμως τώρα ήταν πλέρια ησυχία. Ο μεγάλος ήλιος που ολημερίς τσουρουφλούσε φίλους κι οχτρούς είχε γυρίσει πια να ξεκουραστεί. Σιχάθηκε να βλέπει τους ανθρώπους να σκοτώνονται συναμεταξύ τους κι έκλεισε τα μάτια να ξεχάσει.

Ο νέος στρατιώτης ακούμπησε απάνω στο βράχο το ντουφέκι και το κράνος, άνοιξε τα χέρια πλατιά να ξεμουδιάσει το απανωκόρμι, ανάσανε βαθιά κάνα δυο φορές και βιαστικός βάλθηκε να κατηφορίζει την πλαγιά, να φτάξει πιο γρήγορα στη ρεματιά που από χτες είχε σημάνει* μια φλεβίτσα γάργαρο, πεντακάθαρο νερό. Ήτανε δροσιά κάτω εκεί και το βρεμένο χορτάρι μύριζε όμορφα. Ο νέος στρατιώτης έσκυψε πάνω από την ξεχειλισμένη γουρνίτσα* κι ήπια άφθονο το κρύο νεράκι.

Η φλόγα έσβησε από τα σωθικά του.

«Αχ, τι δροσιά...», είπε. Έσκυψε πάλι, χούφτιασε το νερό και το 'χυσε στο πρόσωπο κι απάνω στο κεφάλι. Δροσίστηκε, καθαρίστηκε, μέρεψε.* Έγινε άλλος άνθρωπος. Σήκωσε ψηλά το κεφάλι κοίταξε τον ουρανό και μίλησε χαρούμενα.

- Θε μου, όμορφη 'ναι η ζωή του ανθρώπου. Κάνε με το καλό να τελέψει* γρήγορα ο πόλεμος, να γυρίσω πίσω στο σπίτι κοντά στη γριά μανούλα που με καρτερά και κοντά στ' αδέρφια μου.

Τέλεψε το λόγο, χάιδεψε ακόμα με το χέρι, με το μάτι το δροσερό νεράκι. Σηκώθηκε να φύγει. Αξάφνου άκουσε πλάι του περπατηξιά, εκεί, από την άλλη μεριά της ανηφόρας, κι έστριψε απότομα το κεφάλι να δει.

Ένας άλλος στρατιώτης, οχτρός, κατέβαινε και τούτος ξέγνοιαστος και ξαρμάτωτος,* να πει από τη γουρνίτσα, να δροσιστεί και, με τον τρόπο τούτο, να ευχαριστήσει το Θεό, που τον προστάτεψε και τον φύλαξε και τη μέρα τούτη.

Μα ο πρώτος στρατιώτης ξέχασε ολότελα τα όσα τώρα θα είπαι αγναντεύοντας τον ήσυχο ουρανό και μονοστιγμής τράβηξε από τη μέση του το πιστόλι και το πρότεινε στον οχτρό.

Ο άλλος που ερχότανε διψασμένος από την ολόήμερη κάψα,* κι ένιωθε κιόλας να λαγαρίζει μέσα του το τρεχούμενο νεράκι και να του δροσίζει τα πυρωμένα σωθικά, τρομαγμένος τώρα μπρος στο απλωμένο πιστόλι σήκωσε μονομιάς τα χέρια και κάτι είπαι στη γλώσσα του παρακλητικά, με φοβισμένη, συγκινημένη φωνή. Τάχατες ήθελε να πει:

- «Κοίταξέ με, αδερφέ μου, είμαι ολομόναχος και άοπλος. Δίψασα πολύ και ήρθα να πιω λίγο νεράκι. Λυπήσου με, είμαι αθώος, χάρισέ μου τη ζωή. Κοίταξε, είμαι νέος πολύ και ξέρεις, μια γριά μάνα που δεν έχει στον κόσμο άλλο κανένα, με καρτερά».

Μα ο νέος στρατιώτης ξέχασε μονομιάς το Θεό. Έχασε τον άνθρωπο, πίεσε τη σκαντάλη και η σφαίρα γλίστρησε από την κάνη και χτύπησε κατάστηθα τον οχτρό.

Ο άνθρωπος κυλίστηκε πάνω στη γης σπαράζοντας και βογκώντας.

Ο νέος στρατιώτης, νευρικός πολύ, σίμωσε το χτυπημένο και στάθηκε απάνω του κοιτώντας τον.

Ο ξένος ήτανε πεσμένος ανάσκελα. Σάλευε σπασμωδικά, κούναγε τα πόδια κι έσφιγγε τα δυο χέρια του απάνω στο στήθος.

Τα χλωμά πονεμένα χείλη κινιόντουσαν σιωπηλά. Τα ορθάνοιχτα μάτια κοιτούσαν γιομάτα απορία και φόβο το νέο στρατιώτη. Και πάνω σε όλο το πρόσωπο: μέτωπο, μάτια, χείλη, ήταν περιχυμένα ο ανθρώπινος πόνος και το ξάφνιασμα.

Του νέου στρατιώτη τού φάνηκε σαν να τότε ρωτούσε:

«Γιατί το 'κανες το κακό τούτο, αδερφέ μου άνθρωπε; Γιατί θέλησες να κριματιστείς,* να πάρεις στο λαιμό σου το αίμα ενός αθώου; Παρακάλαγα το Θεό να μ' έχει καλά και να γυρίσω γρήγορα στο χωριό, ν' αγκαλιάσω τη μανούλα μου και να της φιλήσω τα κουρασμένα ματάκια».

Κι όσο ο νέος στρατιώτης τον κοίταζε, θάρρευε ότι τα πικραμένα χείλη του

πληγωμένου τού μίλαγαν, του έλεγαν τον πόνο και το παράπονό του.

«Κι ακόμα, σα να του 'λεγε, μια κοπελίτσα με περίμενε. Είχαμε κάνει όνειρα πολλά μαζί και καρτέραγε να σταματήσει ο καταραμένος πόλεμος να γυρίσω στο χωριό. Μα τώρα, αδερφέ μου, να, κοίταξε πώς με κατάντησες».

Ένα σκληρό χέρι έσφιγγε την καρδιά του νέου στρατιώτη.

Σιδερένιος κύκλος πέρασε γύρω από το κεφάλι του, του το 'σφιγγε και τον πόναγε. Τα μάτια καίγανε. Τον έπιασε παράξενο κακό κι άρχισε να τρέχει την ανηφόρα. Γλίστραγε, έπεφτε, πετιόταν απάνω και ξανά πάλι έτρεχε.

Μεσοστρατίς του βουνού σταμάτησε. Δεν μπορούσε άλλο. Λαχάνιασε, πιάστηκε η καρδιά του, κουράστηκαν τα πόδια, λύγισαν τα γόνατα. Έμεινε εκεί ασάλευτος με το κεφάλι σκυμμένο να σκέφτεται. Μα να σκεφτεί δεν μπορούσε. Χτύπαγαν τα μηνίγγια, το κεφάλι βούιζε. Αξάφνου, χωρίς καλά καλά να ξέρει τι κάνει, βάλθηκε να τρέχει πάλι την πλαγιά κατηφορίζοντας. Μέσα στο μυαλό του τώρα καρφώθηκε μια σκέψη: να προφτάξει, να βοηθήσει το χτυπημένο.

- Θε μου, μουρμούρισε, λυπήσου τον, λυπήσου με. Άφησέ τον να ζήσει.

Έφταξε στη ρεματιά, σίμωσε το χτυπημένο. Τον άγγιξε· ήταν ζεστός.

Απλωσε τα χέρια, τα πέρασε με προσοχή κάτω από το πληγωμένο κορμί, τ' αγκάλιασε ολόγυρά του, τον έσυρε απάνω του και τον κράτησε έτσι σφιχτά. Χτύπαγε η καρδιά βουτημένη στην αγωνία. Τρυφεράδα και πόνος, αγάπη και φροντίδα, όλα τούτα μαζί τότε συνεπήραν.

Σιγά, προσεχτικά, τον έφερε ίσαμε τη γουρνίτσα και τον ακούμπησε απάνω στο γρασίδι· πήρε το νερό, που με λαχτάρα κατέβηκε να πει, και του 'βρεξε τα μαλλιά, του καθάρισε το νεανικό, ωραίο πρόσωπο, του 'σβησε το λεπτό ματωμένο αυλάκι που 'χε στεγνώσει εκεί στην αριστερή μεριά του στομάτου. Του πήρε το χέρι, το άπλωσε απάνω στην ανοιχτή δική του παλάμη και το απαλοχάιδευε.

- Αδερφέ μου, του 'λεγε γλυκά, τρυφερά, αδερφέ μου, συχώρα με· και τα δάκρυα τρέχαν καυτά.

Η νύχτα κατέβηκε ολούθες και απλωμένο σκοτάδι τούς τύλιξε.

- Καλέ μου, πονεμένη μου αδερφέ, μουρμούρισε ο νέος στρατιώτης συντριμμένος. Συχώρα με, καλέ μου, δεν το 'θελα· δεν είμαι φονιάς, σου τ' ορκίζομαι, δεν είμαι φονιάς. Να, μια στιγμή μονάχα ξέχασα πως είμαι άνθρωπος, ξέχασα πως είσαι άνθρωπος, αδερφός μου. Πως μάνα και σένα σε περιμένει στο φτωχικό της: μάνα και πατέρας κι αδέρφια. Ξέχασα, γιατί αυτοί οι κακούργοι θέλανε να με κάνουν να ξεχάσω.

Θυμήθηκε τα λόγια που τους μάθαιναν κι έστρεψε πέρα το βλέμμα ανταριασμένο και άγριο μες στο σκοτάδι. Ύστερα τότε συνεπήρε πάλι ο πόνος. Απαλοχάιδευε το χέρι του χτυπημένου και τα δάκρυα ξεχειλίζουν και το μούσκευαν.

Όμως ο άλλος πια δεν άκουγε· μηδ' ένιωθε. Η ψυχή του είχε πετάξει και το τυραγνισμένο κορμί άρχισε να σκεβρώνει.* Το σκοτάδι πύκνωσε πióτερο και σκέπασε τους δυο ανθρώπους: φονιά και θύμα, που στέκονταν πλάι πλάι και που ο ένας απαλοχάιδευε το χέρι του άλλου και του μουρμούριζε λόγια αγάπης και πόνου, σα να 'τανε φίλοι παλιοί, σα να 'τανε αδέρφια. Λόγια αγάπης που ο άλλος πια δεν άκουγε.

Το ποτάμι

(διήγημα)

Από τη συλλογή διηγημάτων *Ζητείται ελπίς (1954)* Α. Σαμαράκη

Η διαταγή ήτανε ξεκάθαρη: Απαγορεύεται το μπάνιο στο ποτάμι, ακόμα και να πλησιάζει κανένας σε απόσταση λιγότερο από διακόσια μέτρα. Δε χώραγε λοιπόν καμιά παρανόηση. Όποιος την παρέβαινε τη διαταγή, θα πέρναγε στρατοδικείο.

Τους τη διάβασε τις προάλλες ο ίδιος ο ταγματάρχης. Διέταξε γενική συγκέντρωση, όλο το τάγμα, και τους διάβασε. Διαταγή της Μεραρχίας! Δεν ήτανε παίξε γέλασε.

Είχανε κάπου τρεις βδομάδες που είχαν αράξει δώθε από το ποτάμι. Κείθε από το ποτάμι ήταν ο εχθρός, οι Άλλοι όπως τους λέγανε πολλοί.

Τρεις βδομάδες απραξία. Σίγουρα δε θα βάσταγε πολύ τούτη η κατάσταση, για την ώρα όμως επικρατούσε ησυχία.

Και στις δυο όχθες του ποταμού, σε μεγάλο βάθος, ήτανε δάσος. Πυκνό δάσος. Μεσ στο δάσος είχανε στρατοπεδεύσει και οι μεν και οι δε.

Οι πληροφορίες τους ήτανε πως οι Άλλοι είχανε δυο τάγματα εκεί. Ωστόσο, δεν επιχειρούσαν επίθεση, ποιος ξέρει τι λογαριάζανε να κάνουν. Στο μεταξύ, τα φυλάκια, και από τις δυο μεριές, ήταν εδώ κι εκεί κρυμμένα στο δάσος, έτοιμα για παν ενδεχόμενο.

Τρεις βδομάδες! Πώς είχανε περάσει τρεις βδομάδες! Δε θυμόντουσαν σ' αυτόν τον πόλεμο, που είχε αρχίσει εδώ και δυόμισι χρόνια περίπου, άλλο τέτοιο διάλειμμα σαν και τούτο.

Όταν φτάσανε στο ποτάμι, έκανε ακόμα κρύο. Εδώ και μερικές μέρες, ο καιρός είχε στρώσει. Άνοιξη πια!

Ο πρώτος που γλίστρησε κατά το ποτάμι ήτανε λοχίας. Γλίστρησε ένα πρωινό και βούτηξε. Λίγο αργότερα, σύρθηκε ως τους δικούς του, με δυο σφαίρες στο πλευρό. Δεν έζησε πολλές ώρες.

Την άλλη μέρα, δυο φαντάροι τραβήξανε για κει. Δεν τους ξαναείδε πια κανένας. Ακούσανε μονάχα πολυβολισμούς, και ύστερα σιωπή.

Τότε βγήκε η διαταγή της Μεραρχίας.

Ήτανε ωστόσο μεγάλος πειρασμός το ποτάμι. Τ' ακούγανε που κυλούσε τα νερά του και το λαχταρούσανε. Αυτά τα δυόμισι χρόνια, τους είχε φάει η βρώμα. Είχανε ξεσυνηθίσει ένα σωρό χαρές. Και να, τώρα, που είχε βρεθεί στο δρόμο τους αυτό το ποτάμι. Αλλά η διαταγή της Μεραρχίας...

— Στο διάολο η διαταγή της Μεραρχίας! είπε μέσ' από τα δόντια του κείνη τη νύχτα.

Γύριζε και ξαναγύριζε και ησυχία δεν είχε. Το ποτάμι ακουγότανε πέρα και δεν τον άφηνε να ησυχάσει.

Θα πήγαινε την άλλη μέρα, θα πήγαινε οπωσδήποτε. Στο διάολο η διαταγή της Μεραρχίας!

Οι άλλοι φαντάροι κοιμόντουσαν. Τέλος τον πήρε κι αυτόν ο ύπνος. Είδε ένα όνειρο, έναν εφιάλη. Στην αρχή, το είδε όπως ήτανε: ποτάμι. Ήτανε μπροστά του αυτό το ποτάμι και τον περίμενε. Κι αυτός, γυμνός στην όχθη, δεν έπεφτε μέσα. Σα να τον βάσταγε ένα αόρατο χέρι (...)

Ξύπνησε βαλαντωμένος· δεν είχε ακόμα φέξει...

Φτάνοντας στην όχθη, στάθηκε και το κοίταζε. Το ποτάμι! Ωστε υπήρχε λοιπόν αυτό το ποτάμι; Ώρες ώρες, συλλογιζότανε μήπως δεν υπήρχε στ' αλήθεια. Μήπως ήτανε μια φαντασία τους, μια ομαδική ψευδαίσθηση.

Είχε βρει μια ευκαιρία και τράβηξε κατά το ποτάμι. Το πρωινό ήτανε θαύμα! Αν ήτανε τυχερός και δεν τον παίρνανε μυρουδιά... Να πρόφτανε μονάχα να βουτήξει στο ποτάμι, να μπει στα νερά του, τα παρακάτω δεν τον νοιάζανε.

Σ' ένα δέντρο, στην όχθη, άφησε τα ρούχα του, και όρθιο πάνω στον κορμό, το τουφέκι του. Έριξε δυο τελευταίες ματιές, μια πίσω του, μην ήτανε κανένας από τους δικούς του, και μια στην αντίπερα όχθη, μην ήτανε κανένας από τους Άλλους. Και μπήκε στο νερό.

Από τη στιγμή που το σώμα του, ολόγυμνο, μπήκε στο νερό, τούτο το σώμα που δυόμισι χρόνια βασανιζότανε, που δυο τραύματα το είχανε ως τώρα σημαδέψει, από τη στιγμή αυτή ένωσε άλλος άνθρωπος. Σα να πέρασε ένα χέρι μ' ένα σφουγγάρι μέσα του και να τα 'σβησε αυτά τα δυόμισι χρόνια.

Κολυπούσε πότε μπρούμυτα, πότε ανάσκελα. Αφηνότανε να τον πηγαίνει το ρεύμα. Έκανε και μακροβούτια...

Ήταν ένα παιδί τώρα αυτός ο φαντάρος, που δεν ήταν παρά εικοσιτριώ χρονώ κι όμως τα δυόμισι τελευταία χρόνια είχαν αφήσει βαθιά ίχνη μέσα του.

Δεξιά κι αριστερά, και στις δυο όχθες, φτερουγίζανε πουλιά, τον χαιρετούσανε περνώντας πότε πότε από πάνω του.

Μπροστά του, πήγαινε τώρα ένα κλαδί που το έσερνε το ρεύμα. Βάλλθηκε να το φτάσει μ' ένα μονάχα μακροβούτι. Και το κατάφερε. Βγήκε από το νερό ακριβώς δίπλα στο κλαδί. Ένιωσε μια χαρά! Αλλά την ίδια στιγμή είδε ένα κεφάλι μπροστά του, κάπου τριάντα μέτρα μακριά.

Σταμάτησε και προσπάθησε να δει καλύτερα.

Και κείνος που κολυμπούσε εκεί τον είχε δει, είχε σταματήσει κι αυτός.

Κοιτάζονταν.

Ξανάγινε αμέσως αυτός που ήτανε και πρωτύτερα: ένας φαντάρος που είχε κιόλας δυόμισι χρόνια πόλεμο, που είχε έναν πολεμικό σταυρό, που είχε αφήσει το τουφέκι του στο δέντρο.

Δεν μπορούσε να καταλάβει αν αυτός αντίκρυ του ήτανε από τους δικούς του ή από τους Άλλους. Πώς να το καταλάβει; Ένα κεφάλι έβλεπε μονάχα. Μπορούσε να 'ναι ένας από τους δικούς του. Μπορούσε να 'ναι ένας από τους Άλλους.

Για μερικά λεπτά, και οι δυο τους στέκονταν ακίνητοι στα νερά. Τη σιωπή διέκοψε ένα φτάρνισμα. Ήταν αυτός που φταρνίστηκε, και κατά τη συνήθειά του βλαστήμησε δυνατά. Τότε εκείνος αντίκρυ του άρχισε να κολυμπάει γρήγορα προς την αντίπερα όχθη. Κι αυτός όμως δεν έχασε καιρό. Κολύμπησε προς την όχθη του μ' όλη του τη δύναμη. Βγήκε πρώτος. Έτρεξε στο δέντρο που είχε αφήσει το τουφέκι του, το άρπαξε. Ο Άλλος, ό,τι έβγαινε από το νερό. Έτρεχε τώρα κι εκείνος να πάρει το τουφέκι του.

Σήκωσε το τουφέκι του αυτός, σημάδεψε. Του ήτανε πάρα πολύ εύκολο να του φυτέψει μια σφαίρα στο κεφάλι. Ο Άλλος ήτανε σπουδαίος στόχος έτσι καθώς έτρεχε ολόγυμνος, κάπου είκοσι μέτρα μονάχα μακριά.

Όχι, δεν τράβηξε τη σκανδάλη. Ο Άλλος ήταν εκεί, γυμνός όπως είχε έρθει στον κόσμο. Κι αυτός ήταν εδώ, γυμνός όπως είχε έρθει στον κόσμο.

Δεν μπορούσε να τραβήξει. Ήτανε και οι δυο γυμνοί. Δυο άνθρωποι γυμνοί. Γυμνοί από ρούχα. Γυμνοί από ονόματα. Γυμνοί από εθνικότητα. Γυμνοί από τον χακί εαυτό τους.

Δεν μπορούσε να τραβήξει. Το ποτάμι δεν τους χώριζε τώρα, αντίθετα τους ένωνε.

Δεν μπορούσε να τραβήξει. Ο Άλλος είχε γίνει ένας άλλος άνθρωπος τώρα, χωρίς άλφα κεφαλαίο, τίποτα λιγότερο, τίποτα περισσότερο.

Χαμήλωσε το τουφέκι του. Χαμήλωσε το κεφάλι του. Και δεν είδε τίποτα ως το τέλος, πρόφτασε να δει μονάχα κάτι πουλιά που φτερουγίσανε τρομαγμένα σαν έπεσε από την αντικρινή όχθη η τουφεκιά, κι αυτός, γονάτισε πρώτα, ύστερα έπεσε με το πρόσωπο στο χώμα.

Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος

(ποίημα)

Τάσου Λειβαδίτη

Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος

δεν θα πάψεις ούτε στιγμή ν' αγωνίζεσαι για την ειρήνη και για το δίκαιο.

Θα βγεις στους δρόμους, θα φωνάξεις, τα χείλια σου θα ματώσουν απ' τις φωνές

το πρόσωπό σου θα ματώσει από τις σφαίρες - μα ούτε βήμα πίσω.

Κάθε κραυγή σου μια πετριά στα τζάμια των πολεμοκάπηλων

Κάθε χειρονομία σου σα να γκρεμίζει την αδικία.

Και πρόσεξε: μη ξεχαστείς ούτε στιγμή.

Έτσι λίγο να θυμηθείς τα παιδικά σου χρόνια

αφήνεις χιλιάδες παιδιά να κομματιάζονται την ώρα που παίζουν ανύποπτα στις πολιτείες

μια στιγμή αν κοιτάξεις το ηλιοβασίλεμα

αύριο οι άνθρωποι θα χάνονται στη νύχτα του πολέμου

έτσι και σταματήσεις μια στιγμή να ονειρευτείς

εκατομμύρια ανθρώπινα όνειρα θα γίνουν στάχτη κάτω από τις οβίδες.

Δεν έχεις καιρό
δεν έχεις καιρό για τον εαυτό σου
αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος.

Αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος
μπορεί να χρειαστεί ν' αφήσεις τη μάνα σου, την αγαπημένη
ή το παιδί σου.
Δε θα διστάσεις.
Θ' απαρνηθείς τη λάμπα σου και το ψωμί σου
Θ' απαρνηθείς τη βραδινή ξεκούραση στο σπιτικό κατώφλι
για τον τραχύ δρόμο που πάει στο αύριο.
Μπροστά σε τίποτα δε θα δειλιάσεις κι ούτε θα φοβηθείς.
Το ξέρω, είναι όμορφο ν' ακούς μια φυσαρμόνικα το βράδυ,
να κοιτάς έν' άστρο, να ονειρεύεσαι
είναι όμορφο σκυμένος πάνω απ' το κόκκινο στόμα της αγάπης σου
Να την ακούς να σου λέει τα όνειρα της για το μέλλον.
Μα εσύ πρέπει να τ' αποχαιρετήσεις όλ' αυτά και να ξεκινήσεις
γιατί εσύ είσαι υπεύθυνος για όλες τις φυσαρμόνικες του κόσμου,
για όλα τ' άστρα, για όλες τις λάμπες και
για όλα τα όνειρα
αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος.

Αν θέλεις να λέγεις άνθρωπος
μπορεί να χρειαστεί να σε κλείσουν φυλακή για είκοσι ή
και περισσότερα χρόνια
μα εσύ και μες στη φυλακή θα θυμάσαι πάντοτε την άνοιξη,
τη μάνα σου και τον κόσμο.
Εσύ και μες απ' το τετραγωνικό μέτρο του κελιού σου

θα συνεχίσεις τον δρόμο σου πάνω στη γη .

Κι' όταν μες στην απέραντη σιωπή, τη νύχτα

θα χτυπάς τον τοίχο του κελλιού σου με το δάχτυλο

απ' τ' άλλο μέρος του τοίχου θα σου απαντάει η Ισπανία.

Εσύ, κι ας βλέπεις να περνάν τα χρόνια σου και ν' ασπρίζουν

τα μαλλιά σου

δε θα γερνάς.

Εσύ και μες στη φυλακή κάθε πρωί θα ξημερώνεσαι πιο νέος

Αφού όλο και νέοι αγώνες θ' αρχίζουνε στον κόσμο

αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος

Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος

θα πρέπει να μπορείς να πεθάνεις ένα οποιοδήποτε πρωινό.

Αποβραδís στην απομόνωση θα γράφεις ένα μεγάλο τρυφερό

γράμμα στη μάνα σου

Θα γράφεις στον τοίχο την ημερομηνία, τ' αρχικά του ονόματος σου και μια λέξη :

Ειρήνη

σα να' γραφες όλη την ιστορία της ζωής σου.

Να μπορείς να πεθάνεις ένα οποιοδήποτε πρωινό

να μπορείς να σταθείς μπροστά στα έξη ντουφέκια

σα να στεκόσουνα μπροστά σ' ολάκαιρο το μέλλον.

Να μπορείς, απάνω απ' την ομοβροντία που σε σκοτώνει

εσύ ν' ακούς τα εκατομμύρια των απλών ανθρώπων που

τραγουδώντας πολεμάνε για την ειρήνη.

Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος